

муть підручник «Нотаріат України». Ось такий розмах сучасного нотаріату України важко собі навіть уявити, хоча передбачити зміст другої книги «Нотаріальний процес» можна тим, хто знайомий з попереднім виданням «Теорія нотаріального процесу» за редакцією професора С. Я. Фурси. Зміст же третьої книги «Міжнародний нотаріальний процес» важко собі уявити, що й становить певну інтригу.

За такого обсягу інформації, присвяченого нотаріату, важко не визнати цю сферу знань певною комплексною галуззю правової науки. Не помітити, що нотаріат сьогодні досліджується в багатьох кандидатських і докторських дисертаціях, вже неможливо. Тому приємно, що у рецензованій книзі знайшли місце останні концепції провідних фахівців України та іноземних вчених, які конструктивно аналізуються, і участь в дискусіях пропонується взяти й читачу, оскільки в роботі наведено джерела, щоб він не просто спостерігав за думкою автора, а й міг дійти до власної, можливо, й альтернативної.

Отже, можна висловити вдячність авторам книги, які перетворюють банальне сприйняття нотаріату в очах громадян на високопрофесійну, відповідальну й цікаву професію, а також підіймають її престиж серед правників. Сподіваємось, що нове покоління випускників вищих навчальних закладів, озброєне новими знаннями про нотаріат, буде здатне підняти ще вище рівень надаваних громадянам нотаріальних послуг. І таке поступове зростання кваліфікації приведе до створення нового, більш якісного українського нотаріату. «Знаряддя» для поступового підвищення якості нотаріату вже з'явилося.

О. В. СКРИПНЮК

Олександр Васильович Скрипнюк, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України

РЕЦЕНЗІЯ

НА КОНЦЕПЦІЮ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ПЕРЕД ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ ТА ОСОБОЮ В УКРАЇНІ*

Розвиток сучасного суспільства характеризується якісно новим станом, що визначається як процес глобалізації, однією із суттєвих особливостей якого є права, свободи, обов'язки людини і громадянина, які посідають основне за важливістю місце порівняно з іншими правовими явищами. Українська правова система не є відстороненою від цього процесу. Але якщо питання юридичної відповідальності особи перед державою достатньою мірою регламентовані на всіх рівнях, то протилежна ситуація склалася з юридичними зобов'язаннями держави перед громадянським суспільством та окремою особою, адже вони переважно мають лише декларативний характер. Зважаючи на події 2014 р., у суспільстві відбулися суттєві зміни, які докорінно змінили ситуацію, оскільки суспільство в особі громадських організацій та окремих індивідів почало усвідомлювати своє значення у країні та світі, а також наявність відповідних зобов'язань держави перед ними. Все це обумовлює актуальність проблеми удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед громадянським суспільством та особою в Україні.

Аналізуючи вітчизняне законодавство, вчені дійшли висновку, що практично всі норми, які регулюють правовий статус людини, забезпечені санкціями. Водночас положення щодо відповідальності держави та її органів перед особою часто або відсутні, або ж містять посилання на норму у вигляді такого не конкретного формулювання, як «настає відповідальність відповідно до законодавства». При цьому такого закону, який передбачав би конкретний вид відповідальності, може взагалі не існувати. Вітчизняне законодавство переповнене такими «відсилками», які фактично свідчать про відсутність відповідальності, у той час як практика багатьох зарубіжних країн демонструє реальне існування юридичної, політичної, моральної відповідальності державної влади перед особою та суспільством.

Результатом досліджень у цій царині стала Концепція удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед громадянським суспільством та особою в Україні, виконана фахівцями Інституту держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України. З метою обґрунтування її головних положень авторами здійснено ґрунтовний доктринальний аналіз сучасної наукової думки, зокрема щодо:

- 1) визначення загальних підходів до розуміння інституту юридичної відповідальності;
- 2) дослідження українських реалій розвитку інституту юридичної відповідальності, у світлі яких запропоновано конкретні шляхи удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед особою, в даному випадку – в національній правовій системі України;
- 3) вивчення особливостей міжнародного, європейського досвіду, зокрема щодо регулювання юридичної відповідальності держави перед громадянським суспільством та особою;
- 3) визначення шляхів удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед громадянським суспільством та особою.

© О. В. Скрипнюк, 2015

* Рецензія на кн.: Концепція удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед громадянським суспільством та особою в Україні. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2014. – 112 с.

Крім доктринальних положень даної Концепції вченими обґрунтовано висновки та надано теоретичні й практичні рекомендації стосовно поставленої проблематики.

Так, наголошено на тому, що побудова в незалежній Україні демократичної, соціальної, правової держави окрім необхідності забезпечення, охорони й захисту прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина об'єктивно передбачає закріплення та реалізацію принципу взаємної відповідальності держави і особи. У зазначеному контексті автори Концепції наголошують на тому, що за останні 23 роки незалежності України вона так і залишилася на рівні конституційно закріпленої декларації.

Важливими та науково обґрунтованими слід визнати запропоновані авторами Концепції підходи, за допомогою яких розроблено механізм практичної реалізації юридичної відповідальності держави, що органічно трансформується у відповідальність органів державної влади та органів місцевого самоврядування (суб'єкти публічної влади), їх посадових і службових осіб, оскільки саме до них можуть бути застосовані конкретні санкції. Сама ж держава виступає скоріше як гарант відповідальності органів державної влади органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, тобто фактично несе юридичну відповідальність субсидіарно, органічно та матеріально забезпечуючи юридичну відповідальність суб'єктів публічної влади.

У Концепції окремим вектором досліджується такий міжнародний досвід розвитку інституту юридичної відповідальності держави перед громадянським суспільством та особою, який, на думку дослідників, може мати місце у двох площинах:

а) на національному рівні (якщо внутрішнім законодавством встановлені конкретні види порушень щодо особи, за які чітко передбачено механізм відповідальності держави);

б) на міжнародному рівні (коли держава-член не дотримується чи порушує свої зобов'язання щодо дотримання міжнародних угод чи Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини).

У згаданому контексті авторами вельми вдало підкреслюється, що згідно з європейськими стандартами одним із ефективних шляхів реалізації принципу відповідальності держави перед особою має стати обмеження обсягу недоторканності парламентарів: народного депутата без згоди палати депутатів (сенатора чи згоди сенату) не може бути затримано чи заарештовано. Проте притягнення до кримінальної відповідальності здійснюється в загальному порядку, аж до набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього, що має наслідком припинення повноважень народного депутата чи сенатора. Визначене потребує чіткого функціонування механізму поділу влади, що посилить контрольованість кожної гілки влади як з боку інших гілок влади, так і з боку громадян, яким ця влада має бути підзвітною за свою діяльність.

Отже, у Концепції удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед громадянським суспільством та особою в Україні здійснено ґрунтовний аналіз проблематики, запропоновано механізми реалізації запропонованих положень, науково спрогнозовано наслідки їх застосування Українською державою та надано рекомендації державним органам нашої країни.

Концепція підготовлена в результаті виконання наукового проекту «Інститут юридичної відповідальності держави як чинник розвитку громадянського суспільства в Україні» відповідно до цільової програми наукових досліджень НАН України «Громадянське суспільство, особа, держава: національний досвід та потенціал взаємодії» та розпорядження Президії НАН України від 30 квітня 2014 р., є важливою науковою розробкою, яка має практичне значення та може бути застосована у вітчизняній юридичній практиці.